

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

MEDYA ETİĞİ KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN İHLALİ KONUSU*

Lokman ZOR

Niğde Üniversitesi, Niğde Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Özet: Toplumlar, sahip oldukları değerler doğrultusunda sosyal yaşamın tüm alanlarını kapsayacak nitelikte kurallar oluşturmuşlardır. Hitap ettiği alana göre yazılı ya da sözlü olabilen bu kurallar, hem toplumsal yapıyı hem de toplumsal kurumları şekillendirme bağlamında büyük önem taşır. Sosyal hayatın her alanında olduğu gibi iş ve meslek yaşamına ait uygulamalar da belirli kurallar doğrultusunda gerçekleştirilir. Çoğunluğu yazılı olmayan bu kurallar, mesleğin, meslek mensupları tarafından belirli bir iç disiplin içerisinde gerçekleştirmesini düzenler. Bu bağlamda, medyanın da kendine ait toplumsal ve evrensel bir takım uygulama kuralları söz konusudur. Gelişen elektronik ve görsel iletişim teknolojileri sayesinde medya, insanlar üzerindeki etkisini son derece artırmıştır. Medyanın sahip olduğu bu güç, beraberinde bir takım etik ve denetim sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma, medya etiği kavramı ve medya mensuplarının mesleki uygulama yaparken dikkate almaları gereken genel etik kurallardan beklenti de en önemlisi olan, özel yaşam ihlali konusunu ele alarak bu doğrultudaki düzenlemeleri ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Medya, Medya Etiği, Özel Hayat

VIOLATION OF PRIVATE LIFE WITHIN THE SCOPE OF MEDIA ETHICS

Abstract: Communities, created rules in accordance with their values which are qualified to cover all areas of social life. These rules which may be written or verbal according to the area that they cater to, is of great importance in the context of shaping both the social structure and social institutions. As in all areas of social life, the applications of business and professional life is carried out in accordance with certain rules, too. These rules, majority of them are unwritten, organise performing of the occupation by professionals in a particular internal discipline. In this regard, media has also its own ,social and universal application rules. Thanks to the developing electronic and visual communication technologies, media has increased its impact on the people, immensely. This power of the media has revealed a number of concomitant ethical and audit issues. This study reveals the concept of media ethics and regulations in this direction, by addressing the issue of violation of private life which may be the most important one among the general ethical rules that members of the media should consider while doing professional practice.

Key Words: Ethics, Media, Media Ethics, Private Life

* Niğde Üniversitesi tarafından 28-30 Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Multidisipliner Etik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

1. GİRİŞ

Toplumsal yaşamı kaotik bir yapıdan uzak tutma adına girilen düzen arayışının sonucunda her toplum, kendi kültürel değerleri doğrultusunda yaşamın tüm alanlarını kapsayacak kurallar oluşturmuştur. Anayasal kurallar, adli ve hukuki kurallar, iktisadi ve ticari kurallar, dini ve ahlaki kurallar, gelenek ve görenek kuralları, mesleki özelliklere göre belirlenen mesleki uygulama ilke ve kuralları sosyal yaşama belirli bir düzen sağlar. Hitap ettiği alana göre yazılı ya da sözlü olabilen bu kurallar, hem toplumsal yapıyı hem de toplumsal kurumları şekillendirme bağlamında büyük önem taşır. Bu doğrultuda, toplumlara ait çeşitli kültürel unsurların dikkate alınmasıyla ortaya çıkan ve genellikle yazılı olmayan ahlaki kurallar, sosyal yaşamın her alanına nüfuz eder. İş ve meslek uygulamaları da belirli ahlaki kurallar doğrultusunda gerçekleştirilir. Her meslek alanının olduğu gibi medyanın da kendine ait toplumsal ve evrensel bir takım uygulama kuralları söz konusudur. Bu çalışma kapsamında, “medya etiği” kavramı ve medya mensuplarının mesleki uygulama yaparken dikkate almaları gereken genel etik kurallardan bekli de en önemlisi olan, “özel yaşam ihlali” ele alınarak bu doğrultudaki kanuni ve ilkesel düzenlemeler ortaya koyulmaktadır.

1.1. Etik Kavramı ve Medya Etiği

Yunanca, “ethos” yani “töre” sözcüğünden türemiş olan etik kavramı, Türk Dil

Kurumu Büyük Türkçe Sözlük’te, “töre bilimi, ahlak bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Yayınları, 1998). Genel ve en kısa ifadeyle “ahlak üzerine düşünmeyle ilgili bir davranış bilimi” diyebileceğimiz etik (Evers 2010, 47), yanlış doğrudan ayırabilmek amacıyla ahlâk kavramının doğasını anlamaya çalışır. Sosyal yaşam içerisinde bireysel davranışları düzenleyen, uygun olanla olmayan, doğru olanla olmayan ve normal olanla olmayan arasındaki değerlendirmeden hareketle ortaya çıkan bir ilke ve kurallar bütünüdür. İnsan eylemlerini konu alan etik, insanların arasındaki ilişkileri etkileyen değerleri, davranışların nitelik ve dayanaklarını ahlaki açıdan araştıran felsefi bir disiplindir (Çabuk 2006, 62). Etik, ahlaki açıdan kabul edilebilir bireysel, kurumsal ve toplumsal değerlerin tanımlanması ve bu değerlerin, insan davranışlarını değerlendirmenin temel ölçütü olarak kullanılmasını sağlar (İrvan 2005, 61 - Seib ve Fitzpatrick’ten aktararak-).

Bu bağlamda, meslek etiğini de, etik disiplininin bir alt dalı olarak kabul etmek mümkündür. Meslek etiği; herhangi bir mesleğin icra edilmesi sürecinde uygun davranışları yönlendiren, iyi-kötü, doğru-yanlış, olumlu-olumsuz, normal-anormal olarak değerlendirerek rehberlik eden prensip, standart ve kurallar bütünü olarak ifade edilebilir. Bu kurallara uymak ya da uymamak, meslek türünün taşıdığı toplumsal öneme bağlı olarak meslek mensubu, bağlı bulunduğu kuruluş ve toplum açısından olmak üzere üç yönlü

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

sonuçlar doğurur. Etik değerlere uymayan davranışlar sergilemek meslek mensubu için; işini, saygınlığını ve güvenilirliğini kaybetme, kişisel benliğin ve imajın zarar görmesi, mesleki ve örgütsel bağlılığın zayıflaması ve toplumdan soyutlanma gibi sonuçlar doğurur. Aynı durum, kurum açısından da saygınlık ve müşteri kaybetme, imaj zedelenmesi, iş birliği ve grup çalışmalarının etkililiğini yitirmesi, kurum içi iletişimin zarar görmesi ve örgütsel bağlılığın zayıflaması sonuçlarına sebep olur. Toplumsal boyutta söz konusu olan olumsuz durumların arasında da yozlaşmanın kurumsallaştırılması, etik değerlerin önemini yitirmesi ve anemik davranışların yaygınlaşması sayılabilir (MEGEP Meslek Etiği 2006, 14).

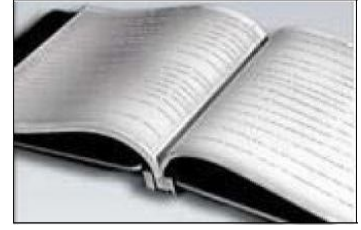
İletişim ve teknoloji çağı olarak adlandırılan çağımızda, kitle iletişim araçlarının hızlı gelişimi ve sürekli artış gösteren çeşitliliği, medya çalışanlarının da mesleklerini yaparken belirli kurallar çerçevesinde hareket etmesini zorunlu kılmıştır. Medyanın, bir meslek alanı olarak taşıdığı önem, sahip olduğu toplumsal etki dolayısıyla bir mesleğin uygulamasından ziyade toplumsal yaşamı yönlendirme gücünü elinde bulunduran bir unsur niteliği taşımaktadır.

Medya etiği kavramının gerek akademik ve popüler eleştirilerde, gerekse iletişim alanındaki düzenlemelerde başat bir konuma taşınması 1980'lerden sonra gerçekleşmiştir (Taş 2010, 3). Temel amaç, medya kuruluşlarının, üst meslek organlarının ve çalışanlarının izleyici

nezdinde saygınlığını ve güvenilirliğini arttırmak, bunları korumak ve geliştirmektir. Bunun dışında basın ve konuşma özgürlüğünü korumak, medyanın kamuya yönelik hizmetini geliştirmek, demokrasinin yayılmasını sağlamak ve insanoğlunun geleceğinin daha iyileştirilmesi doğrultusunda üstlenilen sorumluluğun yerine getirilmesi de medya etiği anlayışının amaçları arasında sayılabilir. Medya etiği kavramından kastedilen şey en genel şekliyle, medya çalışanlarının mesleklerini icra ederken bağlı kalmak zorunda oldukları ilkeler ve değerler bütünüdür. İçerik olarak medya etiği, toplumun ve bireylerin yaşamsal önem taşıyan kural dizgeleri ve bireylerin kişisel varlıklarıyla kitle iletişim araçlarının karşılıklı konumlarını ve ilişkilerini kapsar.

“Medya etiği, medyanın tüm kesimlere olmasa da birçoğuna daha iyi hizmet sunmasını sağlamak üzere tercihen medya kullanıcılarıyla işbirliği içerisinde meslek üyeleri tarafından belirlenmiş bir dizi ilke ve kuralları içerir. Medya etiği, kelimenin dar anlamıyla, yasal mevzuat, hatta ve hatta ahlakla ilgili değildir. Bu, dürüst ya da saygılı olma meselesinden ziyade önemli bir sosyal işlevi üzerine alma meselesidir” (Bertrand 2004, 10).

Gazetecilik mesleğinin önem kazanıp gelişmesiyle birlikte; başta kurumsallaşma olmak üzere, tekelleşme, medya sahiplerinin medya dışı işlere girmesi, ekonomik ve siyasi çıkar alanlarına yönelmesi gibi bir takım genel sorunların

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*

<http://www.akademikbakis.org>

yanı sıra, yalan haber, manipülasyon amaçlı haber, özel hayatın gizliliğinin ihlâl edilmesi, kişisel çıkarlar, kamu yararının göz ardı edilmesi gibi mesleğe yönelik bir dizi özel sorun baş göstermiştir. Bu sorunların çözümü için öncelikle hukukî düzenleme yoluna gidilmiş ancak bunların yetersiz kalması ve bir takım sakıncalarla karşılaşılması dolayısıyla özellikle “basın özgürlüğü” kavramı etrafında bazı “etik kodlar” geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Medya kuruluşlarının, okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla ortaya koyduğu bu etik kodlar, temelde gazetecilik mesleğinin korunması çabalarından doğmuştur (Alemdar 1999, 253). Medyanın, her geçen gün kendisini hissettiren olağanüstü etkileme gücü ve bu güce sahip olanlardan ya da yararlanmak isteyenlerden kaynaklanan sorunlar, basın özgürlüğü kavramı etrafında bir meslek etiğinin gelişmesinin yolunu açmıştır.

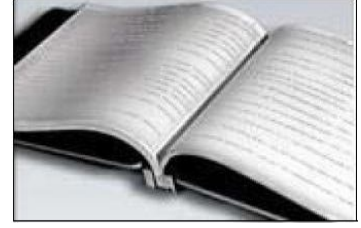
Genel olarak, medya etiği kapsamında ihlaline en çok karşılaşılan ve üzerinde tartışılan sorunlar, habere konu olan kişilere, haber kaynaklarıyla ilişkilere ve ulusal ya da toplumsal çıkarlara yaklaşımla ilgilidir. Bu sorunların ele alınması, çözüme kavuşturulmaları açısından önem taşıdığı gibi basında sorumluluk ve medya etiği ölçütlerinin belirgin bir şekilde ortaya konulmasında da etkili olacaktır. Habere konu olan kişilere yönelik yaklaşımın fazlaca tartışılan alanlarının başında özel yaşamın ihlali gelmektedir. Bazen telafisi mümkün olmayan bir takım olayların yaşanmasına sebep olması bakımından “özel yaşam” konusu üzerinde hassasiyetle

durulması gereken özel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Medyada Özel Yaşama Müdahale ve Bu Doğrultudaki Etik İlkeler

Gerek dünyada gerekse ülkemizde medya etiğinin en fazla tartışılan ve çokça ihlal edildiği öne sürülen konularının başında, medyanın, kişilerin özel yaşamına müdahale etmesi gelmektedir. Bu durumun sebebi, iletişim teknolojisindeki gelişmelerle özel bir aciliyet kazanan “özel yaşam” kavramının karmaşıklığı ve sınırlarının belirsizliğidir. Koruma altındaki “özel yaşam” alanı nerede başlar, nerede biter? (Şahin 2010, 179). Bir kişinin izinsiz girilmeyecek özel yaşam alanında neler vardır? Özel yaşam alanı tam olarak neresidir? Bu soruların cevabının tam olarak verilmemiş olması özel yaşam kavramı üzerinde bir belirsizlik ve karmaşıklığa sebep olmaktadır.

Belirsizliğin ortadan kaldırılması adına yaşam alanı sınırlarının ortaya koyulması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, her insanın yaşantı çevresi üç alana bölünebilir. “Gizli alan” diyebileceğimiz çevre, herkesin sadece saklı kalmasını istediği olayları içerir. “Özel alan” olarak adlandırılan yaşantı çevresi ise şahsın, birlikte konuşma biçiminde yürütülen ve kendisine yakın olan kişilerle ortak nitelikte bulunan, sadece bunlarla paylaşmak istediği yaşantısını kapsar. Bir de “ortak alan” vardır ki, bu kişinin herkes gibi umuma açık yerlere, genel toplantılara, törenlere katılması veya bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

sanatkâr, bir sporcu ya da bir politika adamı olarak kendisini umuma sunması ile birlikte giriştiği faaliyetleri kapsamına alır. İşte, medyaya açık olan bu üçüncü yaşantı alanıdır. Ancak, medyanın bu alanı ele alırken, kişinin haysiyetine ve şerefine dokunacak yayınlarda bulunmamaya da özen göstermesi gerekir. Buna karşılık, kişilerin “özel alan”ı medyaya bir takım sınırlamalarla açıktır. Şöyle ki, özel alana giren davranışlar, kural olarak herkesin bunları gördüğü ve duyduğu biçimde, herhangi bir kimsenin hareketi gibi, şahsın tanınmasına olanak verecek hususları belirtmeksizin medyada yer alabilir. “Gizli alan” ise medyaya tam olarak kapalıdır (İçel ve Ünver 2007, 302-303). Buna göre kişilerin yaşam alanını; gizli yaşam, özel yaşam ve ortak yaşam (bir başka deyişle) kamuya açık (kamusal) yaşam olarak üç farklı alanı kapsayacak şekilde ele alabiliriz.

Ankara Barosu Dergisi'nin 4. Sayısında yer alan “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” başlıklı makalede Prof. Dr. Zeki Hafizoğlu ve Doç. Dr. Muharrem Özen, özel yaşamı, “kişinin, başkalarının gözü önünde olmayan, kamuya kapalı olan, herkesten gizlediği hayatıdır” şeklinde tarif etmektedirler (2009, 17).

Richard Sennett de, “Kamusal İnsanın Çöküşü” adlı eserinde, kamusal alan ve özel yaşam alanının sınırlarını belirgin şekilde çizmektedir. “Kamusal” sözcüğünün herkesin denetimine açık olan anlamına geldiğini belirten Sennett,

“özel”in ise kişinin ailesi ve arkadaşlarıyla sınırlanan mahfuz yaşam bölgesi anlamında olduğunu ifade etmektedir (1996, 31). Özel yaşamı bu yönüyle ele aldığımızda, kişinin yaşamının içine giren aile/arkadaş/iş ilişkileri, bu ilişkilerin yaşandığı mekânlar, bu mekânlarda yaşananlarla ilgili bilgiler, konuşmaları, sağlık bilgileri, özel notları, görüntüleri, beğeni ve tercihleri gibi birçok konu, başkalarının müdahalesine kapalı “özel yaşam” kavramı kapsamında yer alır.

Ne şekilde olursa olsun, bir kişinin gizlisine girilmesi, özel yaşamın gizliliğinin ihlalidir. Öyle ki; anahtar deliğinden yahut başka yollarla evin bir sakini, misafiri ya da hizmetçiyi seyretmek, pencereden başkasına ait evin içini gözetlemek, kimin girip çıktığını öğrenmek maksadıyla komşunun kapısını izlemek, içinde ne olduğunu merak ederek başkasının çekmecesine bakmak, bir yakına ait olsa bile başkasının çantasını karıştırmak ya da posta kutusuna bakmak, otel/pansiyon/misafirhane gibi yerlerde müşterinin odasındaki eşyayı karıştırmak, kimin kimle beraber olduğunu araştırmak gibi birçok şey özel yaşamın gizliliğinin ihlalidir (Hafizoğlu 2009, 17).

Bahsi geçen bütün bu alanlarla ilgili olarak yapılan haber ve yayımlar kişilerin özel yaşamına müdahale niteliği taşımaktadır. Medya mensupları çoğu zaman, kamuoyunun bilgilenme hakkı ve ifade özgürlüğü kavramına sığınarak kişilerin özel yaşamını ihlal edebilmektedir. Bu yönüyle, özel yaşam konusu ile medya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

mensuplarının görevlerini yapma ve sorumluluklarını yerine getirmeleri bir takım çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Medya mensuplarının “kamu yararı” ve “kamunun bilgilendirilmesi” bağlamında ileri sürdükleri gerekçeler çoğu zaman özel yaşam ihlallerine meşruiyet kazandırma gayreti taşımaktadır.

Yapılan ihlallerle ilgili eleştiriler karşısında, sıradan kişilerle popüler kimliği bakımından kamuya mal olmuş ünlü kişiler arasında özel yaşam alanı itibariyle bir ayırım yapılması gerektiğini savunan medya mensupları tanınan ünlü kişilerin özel yaşamını ifşa etmeyi çoğu zaman etik ilkelere aykırı görmemektedirler. Genel temayüle göre; işinden ya da toplumsal konumundan kaynaklanan bir gerekçeyle özel yaşamının herhangi bir kısmını medyaya (dolayısıyla kamuya) açan ve bu durumdan çıkar sağlayan birinin özel yaşam alanı tamamen yok sayılmaktadır.

Özel yaşama müdahale bağlamında ele alınan kişiler arasında toplumsal statüsü bakımından bir ayırım yapılması olağandır. Kanunlar önünde herkes eşittir ancak gizlilik bakımından farklılıklar söz konusudur. Sanatçıların, siyasetçilerin, kamu görevlilerinin, kamu hizmeti yapanların, başkalarına mal ve hizmet sunanların ve sıradan insanların özel hayatlarının gizliliğinin kapsamı ve sınırları birbirinden farklıdır. Sıradan insanlar bakımından hayatın gizli alanı çok daha genişken, kamu görevlisi, sporcu, siyasetçi ve sanatçı bakımından bu alan çok daha dardır. Bunların her birinin

kamuya açıklığı birbirinden farklıdır. Kimin yüzü kamuya daha fazla açıksa onun özel hayatının gizli yönü o kadar azdır (Hafizoğlu 2009, 17). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, özel yaşamın kapsam ve sınırlarının kamuoyuna mal olmuş kişiler söz konusu olduğunda, daha geniş tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Kamuoyuna mal olmuş kişilerin, kendilerine yönelen alkışlar kadar gerçeği yansıtan eleştirilere de katlanmak zorunda olduğu ifade edilmektedir (Hafizoğlu 2009, 17).

Ne var ki, zaman içerisinde bu bakış açısından kaynaklanan çok ciddi olumsuz örneklerle karşılaşmış, bunların sonucunda kamuya mal olmuş ünlü kişilerin de özel yaşamını haber ya da yayın konusu yaparken bir sınırlama getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Basın Meslek İlkeleri'nin 24. Maddesinde konuyla ilgili olarak “Kişilerin özel yaşamlarını gizli tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, özel yaşamlarını devlet işlerini etkilemediği sürece gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli insanlar sırf bu yüzden özel yaşamlarını gizli tutma hakkından mahrum kalamazlar” demektedir (Demir 2006, 64).

Özel yaşamın gizliliği ve korunması hakkının en fazla ihlal edilmesi gizli kamera kullanımıyla söz konusu olmaktadır. Televizyon haberciliği tarihinin en başarılı örneklerinin birçoğunda gizli kamera kullanılmıştır. Ne

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

yazık ki, televizyon haberciliğinin en kara sayfalarından bazıları da gizli kameranın kötü kullanımından ortaya çıkmıştır. Gizli kamera, masum insanların özel yaşam alanına girerek onarımı mümkün olmayacak zararlar verebileceği için tehlikelidir (Şahin 2010, 192). Aynı durum gizli dinleme ve dudak okuma için de geçerlidir. Kişilerin bilgileri dışında konuşmalarının dinlenmesi, seslerinin kaydedilmesi ya da dudak okuma yöntemiyle konuşmalarının deşifre edilmesi de özel yaşam ihlali kapsamında yer almaktadır. Söz konusu yöntemlerin her ikisi de medya çalışanları tarafından etik bulunmamakla birlikte ihlaline sıkça rastlanan uygulamalardır. Özellikle kamuyu ilgilendiren bir olayın ortaya çıkarılmasında gizli kamera kullanımına ya da dinleme/gizli ses kaydının yapılmasına “kamu yararı” ve “kamunun bilgilendirilmesi” gerekçeleri öne sürülerek meşruiyet kazandırılmaktadır.

ABD’de gazetecilere mesleki eğitim veren bir sivil toplum kuruluşu olan Poynter Enstitüsü’nden Bob Steele, “Gizli Kamera: Büyük Güç ve Büyük Risk” adlı makalesinde gizli kamerayı, habercilik açısından çok güçlü ve çok riskli bir silah olarak nitelendirmektedir. Gizli kamera kullanımını haklı kılacak bazı durumlarda bile habercilerin, bu silahı çok kötü şekilde kullandığını belirten Steele, bazen önemli bir sorunu ortaya çıkarmanın tek yolunun gizli kamera olabileceğini ifade ederek yine de bu silahın habercinin cephaneliğinde bulunması gerektiğini söylemektedir

(<http://www.poynter.org/uncategorized/2133/hidden-cameras-high-powered-and-high-risk/> - Erişim Tarihi: 30 Nisan 2012).

Etik açıdan tartışmalı bir sorun ortaya çıkarmasına karşın, gizli kameranın kullanılabilmesi bazı özel durumlar olabilir. ABD kökenli Poynter Enstitüsü tarafından belirlenen bir takım ölçütler bulunmaktadır. Buna göre şu hallerde gizli kamera kullanılabilir:

- Elde edilecek enformasyon çok büyük bir öneme sahipse. Yaşamsal bir kamu çıkarı söz konusuysa veya halkı önemli bir zarardan koruyacaksa,
- Bu enformasyonu elde edebilmek için diğer tüm haber araştırma yöntemleri kullanılmışsa ve başarısızlığa uğranılmışsa,
- Enformasyonun açığa çıkarılmasıyla önüne geçilecek olan zarar, bu yöntemin uygulanması sonucunda ortaya çıkacak zarardan daha büyükse (2005, 88).

Gizli kamera kullanımı ya da dinleme/ses kaydı yapılması, bir aldatma içerdiği için diğer tüm yöntemlerin (görüşme, gözlem, bilgi ve belge araştırması) uygulanmasından sonra son çare olmalıdır. Böyle bir durumda da becerikli, konuyu derinlemesine araştırmış, yetkin kişiler tarafından uygulanmalıdır.

Gizli kamera, araştırmacı gazetecilik ödülü kazanmak, rekabette öne geçmek ve büyük reyting yapmak haberi zamandan ve paradan tasarruf sağlayarak elde etmek için kullanılmamalıdır. Habere konu olan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

kişilerin yaptıklarının ahlaki olmaması, gazetecilerin ahlaki olmayan bir yöntemi kullanmasını haklı çıkarmaz (İrvan 2005, 88).

Pek çok ülkede, özel hayatın gizliliği kanunlarla teminat altına alınmış, bazı ülkelerde de medya etiğinin kodları belirlenirken, özel hayat gizliliğinin korunması prensibine öncelik verilmiştir. Örneğin; İngiltere Basın Şikâyet Komisyonu, bireyin izni olmaksızın özel yaşamına dil uzatmak ve bu konuda sorgulamak, özel mekânlarından görüntü almak gibi uygulamaların yakışıksız olduğunu, bu tür davranışların ancak kamu çıkarları söz konusu olduğunda haklı görülebileceğini (Demir 2006, 64) ortaya koyarak medya mensuplarının özel yaşama yönelik bakış açılarının nasıl olması gerektiğini netleştirmiştir. Aynı şekilde ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği Basın Ahlak İlkeleri de bir kişinin özel yaşamına müdahalenin, sadece çok önemli bir kamusal çıkar söz konusu olduğunda haklı görülebileceğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde de, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 9. bölümü, özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı işlenen suçları ele almaktadır. Kanun; haberleşmenin gizliliğinin ihlal edilmesini, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınmasını, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesini, kişisel verilerin kaydedilmesini ve verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesini cezaya bağlamaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin Gazetecinin Temel Görev ve İlkeleri bölümünde yer alan 7. maddede, "Gazeteci; kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için, izin verilmedikçe, özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez" ifadesi yer almaktadır. Yine, Basın Konseyi tarafından hazırlanan Basın Meslek İlkeleri'nin 5. maddesi "Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz" ibaresiyle özel yaşama ait konuların yayınlanmasının istisnai durumu ortaya koyulmuştur. Söz konusu istisnai durum, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları bölümünde Özel Hayat başlığıyla şu şekilde ifade edilmiştir:

"Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
- b) Toplumun kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*

<http://www.akademikbakis.org>

hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir”.

Bildirgede, bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesitinin mutlaka konuyla doğrudan ilgili olması veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediğinin gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir (Uzun 2007,103).

Hukuki ya da mesleki kural ve ilkelere rağmen gerek dünyada gerekse ülkemizde medya mensuplarının sık sık özel hayatı ihlal ettiği gözlenmektedir. Belirlenen ilke ve prensiplerin çeşitli gerekçelerle bir kenara bırakılıp özel hayatın ihlal edilmesi, bazen telafisi olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu doğrultuda birkaç örnek vermek mümkündür:

1.2.1. Şerafettin Yardımedici'nin İntiharı

“Arena” isimli haber programının 1 Kasım 1996 tarihli yayınında “Büyücü Hoca” diye tanıtılan 69 yaşındaki Şerafettin Yardımedici, gizli kamerayla çekilen görüntülerde kendisine daha önce de gelen bir kadın akademisyeni taciz ediyordu. Büyüçülük yaptığı iddiasıyla gözaltına alınan ve sonradan mahkeme tarafından serbest bırakılan Şerafettin Yardımedici, evde kimsenin olmadığı bir sırada ruhsatlı silahıyla intihar etti.

1.2.2. Oyuncu A.A'nın Tecavüze Uğraması

Star Televizyonu'nun 18 Kasım 2008'deki haber bültenlerinde, dizi oyuncusu A.A.'nın Büyükada'da tecavüze uğradığı haberi yayınlandı. Haber metninde ismi kodlanan oyuncunun rol aldığı dizilerden görüntüler yayınlandı. Yüzü buzlanmasına rağmen oynadığı diziler gösterilerek kimliği ifşa edilen oyuncu, canlı yayına bağlanıp ifşa edilmekten duyduğu rahatsızlığı belirtti.

1.2.3. Kemal Unakıtan'ın Sağlık Durumu

Star Televizyonu 05 Şubat 2009'daki haber bülteninde, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tedavi gören Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'a ait sağlık raporunu yayınlamak bakanın durumunun söylenenin aksine ciddi olduğunu iddia etti. 1998 yılında yürürlüğe giren Hasta Hakları Yönetmeliği'ne göre hastaya ait kişisel bilgilerin gizli kalmasını emredilmesine rağmen yayınlanan sağlık raporunda Unakıtan'a ait kan şekeri düzeyi ile nöroloji bilgileri açıklandı.

1.2.4. Karamanlı Mahide Doğay'ın Öldürülmesi

Karaman'da sokakta bulduğu çantanın içindeki çok miktarda altın ve parayı polise teslim eden işsiz gencin örnek davranışı 5 Şubat 2012 tarihli yerel, bölgesel ve ulusal medyada geniş yer buldu. Çantanın sahibi 80 yaşındaki emekli öğretmen Mahide Doğay ve kendisiyle görüşülen işsiz genç bir anda tüm Türkiye'de tanındı. Haber metinlerinde yer alan bilgilerde, çantanın içindekiler detaylarıyla aktarılarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

80 yaşındaki emekli öğretmen Mahide Doğay'ın yalnız yaşadığı belirtiliyordu. Bu olaydan 19 gün sonra Mahide Doğay, yalnız yaşadığı evinde elleri ve ayakları bağlı halde öldürülmüş olarak bulundu. Olay yerinde inceleme yapan polis, cinayeti işleyenlerin para ve altınları bulmak üzere evin her tarafını dağıttıklarını ifade etti.

2. SONUÇ

Hangi coğrafyada olursa olsun, toplumun her kesimine bilgi aktaran, yaşananlardan ve olup bitenlerden haberdar eden, sorunları aktarıp eleştiren, bu sorunlara çözüm üretmeye çalışan, eğiten ve eğlendiren medya, topluma karşı sorumluluğunu ve asli görevini yerine getirmek durumundadır. Kamuoyunu ulusal çıkarlar ve bunlarla ilgili konularda bilgilendirerek farkındalık yaratıp bilinçli, eğitilmiş, ayakları yere basan bir kamuoyu yaratmak, toplumsal yaşama yönelik her konuda kitlelerin gözü kulağı olmak, doğru habere ilkesel yaklaşımlarla ulaşmış olduğu gibi ve yorum yapmadan aktarmak medyanın en temel görevleri arasında yer almaktadır. Medya, söz konusu görevlerini yerine getirirken kamu yararını gözeten ancak kamuyu var eden bireylerin durumunu, değerini ve taşıdıkları önemi göz ardı etmemeye özen göstermelidir.

Toplumsal değerleri en fazla medyanın etkilediği dikkate alındığında genel olarak, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık,

saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma gibi etik ilke ve değerlerin göz ardı edilmediği bir yayıncılık modeli ortaya koyulmalıdır (Biçer 2009, 316). Bahsi geçen ölçütlere uygun yayıncılık modeli, öncelikli olarak medya mensupları ve kuruluşları ile toplumsal organ ve bireylerin ilişkilerine yönelik bazı ilke ve değerlere uymakla mümkün olabilir. Bu ilke ve değerler bütünü genellikle yazılı kurallar şeklinde olmadığı ya da cezai müeyyide içermediği için medya etiğinde yaptırım daha çok vicdanidir. Zira ülkemizde basın kanunları daha çok basın işletmelerinin ve orada çalışanların işletme ya da şirketle ilişkilerini düzenlemeye yöneliktir.

Genel olarak, özel yaşamın ihlal edilmesine yönelik düzenlemelerin tüm dünyada ve ülkemizde aynı ölçütleri taşıdığı söylenebilir. Kamuya mal olmuş kişilerin özel yaşamlarının kamuoyu tarafından merak edilmesi son derece doğaldır. Ancak bu noktada, medyanın kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğu ve özgürlüğü dikkate alındığında özel yaşama müdahale konusunda ciddi bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Medya mensupları, yayınlarına konu olan kişilerin özel yaşamına müdahale etmemeye özen göstermeli ancak kamu yararı taşıyorsa ve zorunluysa kişilerin özel yaşam alanını, kişilere zarar vermeye dikkat ederek ihlal edebilmelidir.

İster sıradan, ister tanınmış olsun kişilerin özel yaşamı kendine özgü bir mahremiyet

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD:L82 * ID:94 K:123**

<http://www.akademikbakis.org>

taşımaktadır. Bu mahremiyet, kamu yararı kavramından hareketle önemli ölçüde zedelenebilir. Öyle ki, kötü niyetli bir yaklaşımla, “kamu yararı” kavramının istismar edilmesi söz konusu olabilir. Bu durumda ortaya çıkan en önemli bağlayıcı unsur etik kavramıyla birebir alakalı olan “vicdan”dır. Medya mensupları, kanuni yaptırımlardan ziyade vicdani yaptırımlar doğrultusunda hareket ederlerse gerek özel yaşam gerekse diğer konularla ilgili olumsuz ve etik dışı davranışların ortaya çıkması söz konusu olmayacaktır.

3. KAYNAKÇA

Alemdar, K. (1999). Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. İstanbul: Afa Yayınları

Bertrand, C. J. (2004). Medya Etiği. Ankara: BYEGM Yayınları.

Bicer, İ. (2009). Medyanın Kamuoyu Üzerindeki Etkileri ve Etik. Medya ve Etik Sempozyumu Bildirileri, Elazığ: Karınca Yayınları

Çabuk, A. & İşgüden, B. (2006). “Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri”. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:16, s:62, Balıkesir

Demir, V. (2006). Medya Etiği. İstanbul: Beta Yayınları

Evers, H. (2010). “Medya Etiği”. Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Hafizoğlu, Z. & Özen, M. (2009). “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”. Ankara Barosu Dergisi, Yıl:67, Sayı:4, s:17, Ankara

İçel, K. & Ünver, Y. (2007). Kitle Haberleşme Hukuku. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım

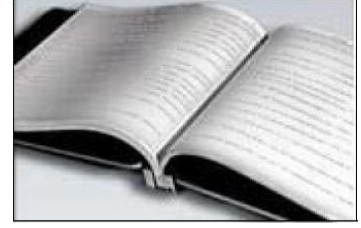
İrvan, S. (2005). “Medya ve Etik”. Medya Etik ve Hukuk. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Sennett, R. (1996). Kamusal İnsanın Çöküşü. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Steele, B. (2012). “Hidden Cameras: High-Powered and High-Risk,” <http://www.poynter.org/uncategorized/2133/hidden-cameras-high-powered-and-high-risk/> - Erişim Tarihi: 30.04.2012

Şahin, H. (2010). “Özel Yaşam”. Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Şahin, H. (2010). “Gizli Kamera”. Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*

<http://www.akademikbakis.org>

Taş, O. (2010). “Medya Etiğinin Tarihsel Temelleri ve Gelişimi”. Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Uzun, R. (2007). İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar. Ankara: Kırkıncı Yıl Kitaplığı

MEGEP Meslek Etiği Ders Notları (2006). Ankara: MEB Yayınları

Büyük Türkçe Sözlük. (1998). Ankara: TDK Yayınları